

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Att närma sig Afrika

– hur man kan skapa en nyanserad bild i klassrummet

Stina Rangmar

Lärarprogrammet/LAU 370

Handledare: Carl Henrik Lyttkens

Examinator: Annelie Sjölander-Lindqvist

Rapportnummer: HT 11 2450-09

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Att närma sig Afrika – hur man kan skapa en nyanserad bild i klassrummet

Författare: Stina Rangmar

Termin och år: Höstterminen 2011

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Carl Henrik Lyttkens

Examinator: Annelie Sjölander-Lindqvist

Rapportnummer: HT 11 2450-09

Nyckelord: Afrika, nyanserad, media, skola, samhällsprogrammet, projektarbete, ämnesöverskridande, projektarbete, tematiskt, bedömning, självreflektion

Sammanfattning

Bilden som ges av Afrika i skolan och i media är inte så mångsidig som den kunde vara. Syftet med denna uppsats är att visa att man genom ämnesöverskridande projektarbete på ett samhällvetenskapligt program kan ge en nyanserad och rättvis bild av Afrika. Projektarbetet behandlar olika begrepp och delar i samråd med läraren trots att eleven ges stort eget ansvar där källkritisk analys ingår. Bedömningen av detta projektarbete sker bäst genom självreflektion samt muntlig framställning. Metoden för att nå detta svar har varit genom att studera litteratur och nyhetsartiklar i jämförelse med kursplanerna för de berörda ämnena; engelska, religion, historia, geografi, samhällskunskap och svenska. Material som använts för att nå resultatet är litteratur om afrikabilden, självreflektion och projektarbete som använts vid analys av de olika kursplanerna. Resultatet visar att det är möjligt att ge en nyanserad bild av Afrika genom ämnesöverskridande projektarbete eftersom elevernas olika uppfattningar om vad som är viktigt och riktigt kompletterar varandra och ökar lärandenivån. Genom att använda och utnyttja den enorma mängd information som idag enkelt finns att tillgå kan eleverna granska, jämföra och analysera material för att få fler svar på en fråga än de som ges i läroboken. För läraryrket är detta viktigt eftersom man som lärare har ett stort ansvar att förmedla sanningen. Att lärare får arbeta ämnesöverskridande är även utvecklande, nyttigt och kanske roligt även för dem. Att få del av andra lärares arbete och andra ämnens kursmål är bara positivt för att skapa ett samband även för lärarnas arbete och egna ämnen.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING.....	5
1.1 SYFTE OCH PROBLEMFÖRMULERING	6
1.1.1 Frågeställningar	6
1.2 METOD.....	6
1.2.1 Val av teori.....	7
1.2.2 Avgränsning	8
1.2.3 Värdering	7
1.2.4 Styrdokument.....	8
1.2.5 Validitet.....	8
1.2.6 Generaliserbarhet.....	9
1.2.7 Underlag för egen argumentation	9
2 TIDIGARE FORSKNING.....	10
2.1 AFRIKAS PORTRÄTT	
2.1.1 Afrikabilden i skolan	11
2.1.2 Nya fördomar	12
2.1.3 Medias bild av Afrika.....	13
2.1.4 Bilden av väst.....	14
2.2 ARBETSSÄTT	15
2.2.1 Projektarbete.....	15
2.2.2 Temaarbete	17
2.2.3 Fältstudier.....	17
2.3 BEDÖMNING.....	18
2.3.1 Själreflektion	19
2.3.2 Portfölj.....	19
3 RESULTAT OCH ANALYS.....	20
3.1 UPPLÄGG AV LEKTION.....	20
3.1.1 Ämnesöverskridande projektarbete.....	21
3.1.2 Schemaläggning.....	21
3.1.3 Lektionens gång	22
3.2 STYRDOKUMENT	22
3.2.1 Läroplanen GY11	22
3.3 KURSPLANER.....	23
	3

3.3.1 Engelska.....	23
3.3.2 Geografi.....	24
3.3.3 Historia.....	25
3.3.4 Religion.....	24
3.3.5 Samhällskunskap.....	25
3.3.6 Svenska.....	26
3.4 BEDÖMNING.....	26
3.4.1 Självreflektion.....	26
4 DISKUSSION	27
4.1 UPPLÄGG.....	27
4.1.1 Lektionsplanering.....	28
4.1.2 Schema.....	28
4.2 PROJEKTARBETET	29
4.2.3 Fältkurs.....	30
4.3 LÄROPLANEN.....	31
4.4 KURSPLANER	32
4.4.1 Engelska.....	32
4.4.2 Geografi.....	32
4.4.3 Historia.....	32
4.4.4 Religion.....	33
4.4.5 Samhällskunskap.....	33
4.4.6 Svenska.....	33
4.5 BEDÖMNING.....	34
4.5.1 Uppsats och artikel	34
4.5.2 Portfölj.....	35
4.5.3 Muntlig framställning	35
4.6 KONSEKVENSER FÖR BERÖRDA.....	36
5 SAMMANFATTNING	36
KÄLLFÖRTECKNING	37
BILAGA SCHEMA	40

1 INLEDNING

Den stereotypa bild av ett Afrika fyllt av misär, krig och hopplöshet måste brytas ner och ge plats åt bilden av en kontinent som blomstrar, utvecklas och växer (Gudmunds 2009:2).

Det svenska samhällets bild av Afrika är ofta skev där fokus mestadels ligger på det exotiska Afrika med dess vilda djur och spännande stamkultur. Krig, konflikter och naturkatastrofer som orsakar svält och elände är den bild vi matas med via olika medier och den allmänna åsikten om att Afrikas problem inte går att lösa är konstant. Den växande afrikanska medelklassen, den ökande turismen och blomstrande industrier är sällan fakta som når fram. I skolan idag verkar den skeva bilden fortsätta dominera och rum finns inte för att ge en mer nyanserad bild av denna enorma kontinent som ofta uppfattas som ett och samma land. Många forskare pekar på att man själv måste få uppleva ett lands kultur på riktigt för att kunna förstå den. Detta kan ske genom fältstudier. Men möjligheten att få åka på en fältkurs behöver inte vara förenat med framgång eftersom det sociala kapital man har är avgörande för hur intrycken bearbetas. För de flesta lärare och elever blir aldrig en resa till Afrika möjlig utan den mesta och största delen av arbetet med denna världsdel sker i klassrummet. Som ensam lärare kan det vara svårt att skapa tillräckligt många lektionstillfällen för att täcka hela Afrika varför ett ämnesöverskridande projektarbete för eleverna kan vara lösningen. Många olika infallsvinklar som genomsyrar arbetet där eleven ges stort ansvar att granska källor kan skapa en nyanserad bild av det tema eleven har valt. Genom att skapa förståelse och kunskap om andra kulturer kan rasism och främlingsfientlighet minska i det svenska samhället. Styrdokument och kursplaner för de samhällsvetenskapliga ämnena ligger till grund för mycket av de teorier som antagits i denna uppsats som ämnar visa att det går att förmedla en bredare bild av Afrika än den som anses förekomma i skolan idag. Genom ämnesöverskridande projektarbeten i skolan kan elever tillsammans i grupp bidra till att skapa en dynamisk undervisning där förståelse för

Afrika kan tas till högre dimensioner. Genom självreflektion kan eleverna själva vara de som avgör om de lyckats tillgodose sig kunskap som känns rättvis och mångsidig.

1.1 SYFTE OCH PROBLEMFÖRMULERING

Syftet med denna uppsats är att ta reda på om det går att skapa en förståelse för Afrika i klassrummet utan att behöva åka på fältstudie. Få elever får chansen att besöka kontinenten därför undersöks möjligheten om det går att skapa en nyanserad bild på andra sätt och här genom ämnesöverskridande projektarbete. Vidare undersöks också hur man kan bedöma elevernas kunskap om Afrika på ett bra sätt.

1.1.1 Frågeställningar

Följande frågeställningar kommer att besvaras i denna uppsats.

- Kan ämnesöverskridande projektarbete skapa förståelse om Afrika i klassrummet hos gymnasieelever med samhällsvetenskaplig inriktning?
- Kan bedömning göras genom självreflektion?

1.2 METOD

Denna uppsats utgår från konstruktiv analys i bearbetningen av teori och kursplaner. Konstruktiv analys enligt Badersten (2006) ämnar svara på frågan om hur något *kan* vara och hur detta kan uppnås. Han menar att den konstruktiva analysen innefattar både en normativ analys och en empirisk analys eftersom båda dessa aspekter förutsätter svar på frågorna på hur något bör vara och hur något är (Badersten 2006:38). Detta betyder att genom att analys genom den normativa aspekten studerar man det önskvärda vilket motsvarar bör-frågan. De omständigheter som råder i analysen motsvarar den empiriska aspekten och motsvarar är-frågan. Endast en normativ analys skulle inte vara tillräcklig i denna uppsats trots att uppsatsen vilar på värderingar om hur undervisningen bör vara. Det empiriska synsättet träder också in eftersom uppsatsen tar upp och beskriver hur undervisningssituationen är eller kan vara. Den konstruktiva analysen ämnar att, med givna förutsättningar angående vad som bör göras under givna förutsättningar hur något är, svara på vad man kan uppnå och hur. Den konstruktiva analysen är alltså den analys som denna uppsats tar sitt fäste i eftersom rådande situation i klassrummet tillsammans med värderingar av hur undervisningen borde vara är väsentliga för att få veta hur man kan uppnå sitt mål.

Uppsatsen bygger på litteratur och undersökningar kring temaarbeten, projektarbeten, fältstudier, bedömning samt bilden av Afrika i skolor och media. Utifrån en konstruktiv analys visas en kartläggning av schemat för en gymnasieklass med samhällsvetenskaplig inriktning för att kunna styrka rimligheten och de möjligheter som finns för att praktiskt kunna genomföra teorin gällande ett ämnesintegrerat projektarbete kring Afrika. Frågeställningarna besvaras utifrån ett perspektiv som också den bygger på en konstruktiv analys där ämnesöverskridande arbete anses vara det bästa sättet för att uppnå resultatet att ge en nyanserad bild av Afrika. De värderingar som förekommer i uppsatsen kring vad som är rätt bild att visa av en kontinent är av normativ natur och som i detta arbete innefattar demokrati, rättvisa och jämställdhet (Badersten 2006:73). Denna uppsats undersöker möjligheten att skapa ett ämnesöverskridande projekt inom samhällsvetenskaplig linje på gymnasiet.

1.2.1 Val av teori

Uppsatsen bygger på kursplanerna och läroplanen för gymnasieskolan med inriktning mot de samhällsvetenskapliga ämnena. För att kunna bearbeta dessa styrdokument har valet av teori gjorts med utgångspunkt av den konstruktiva analys som arbetet lutar sig mot. För att kunna visa att det går att arbeta med ämnesöverskridande projektarbete med gott resultat valdes diverse teoretiker som Eklund (1998) och Lindström (2011), som diskuterar konsten med att arbeta i grupp och projektarbetet i sig. Dynamiken i gruppen tas upp i denna uppsats av Dysthe (1996) för att belysa att det även finns svårigheter med att arbeta i grupp. När det gäller bedömning nämns Illeris (2007) i uppsatsen och hans teorier kring bedömning som också är en viktig del i detta arbete eftersom självreflektion är den bedömning som diskuteras som den mest effektiva. Teori har även valts kring den bild av Afrika som ofta målas upp i media och i skolor. Här finns böcker av Palmberg (1987, 2000) men även debattartiklar för att visa bredden på denna uppsats insamling av material.

1.2.2 Avgränsning

Anledningen till att endast gymnasiets samhällsprogram valts i denna studie är för att kunna lägga mer och djupare fokus på de samhällsorienterade ämnena vilka är intressanta för det ämnesöverskridande arbetet. En naturlig koppling kan göras mellan ämnena och de är de ämnen som mest berör frågor kring rättvisa, demokrati och utveckling. Arbetet kan dock appliceras på andra program där andra kurser och ämnesområdena skulle kunna integreras kanske efter en något annorlunda frågeställning.

1.2.3 Värdering

Denna uppsats utgår från de värderingar, som bland annat kommer till uttryck i Läroplanens värdegrund. Denna värdegrund omfattar bland annat fred, rättvisa, jämlikhet, frihet, solidaritet, demokrati, politiskt deltagande och inflytande, mångfald, öppenhet, rätten till liv, hälsa, självbestämmande och egendom, sanning, kärlek och vänskap. Dessa värderingar omfattas inte av alla grupper vare sig i vårt samhälle eller i andra delar av världen. Denna värdegrund och dessa värderingar avser jag att använda mig av när jag diskuterar Afrika. Jag kommer också att utgå ifrån att denna värdegrund skall ligga till grund för undervisningen i gymnasiet om Afrika.

1.2.4 Styrdokument

För att kunna svara på frågeställningarna i denna uppsats studeras Läroplanen för gymnasiet (GY11) och kursplaner för engelska, religion, historia, svenska, samhällskunskap och geografi under resultat (se s 19).

1.2.5 Validitet

Validitet definieras enligt Esaiasson m fl (2007:63) genom att överensstämmelse finns mellan teori och operationell indikator, inga systematiska fel ska förekomma och att man mäter det som ska mätas. I den här uppsatsen kan ett validitetsproblem förekomma när det gäller avståndet mellan teori och operationell indikator eftersom den teori som presenteras här är begränsad till att finna stöd till problemformuleringen vilket skulle kunna påverka den operationella indikatorn och därmed resultatet. En enkät hade på ett annat sätt kunnat ge en bild av vilken metod som skulle kunna framställa Afrika på ett rättvist sätt. Men det är inte avsikten i denna uppsats att ta reda på vad lärare i allmänhet anser om undervisningsmetoden utan om det är genomförbart att genom ämnesöverskridande undervisning ge en rättvis bild av Afrika. Detta görs enligt min mening på bästa sätt genom att studera de styrdokument som gymnasieutbildningen i Sverige ska ha som riktlinje.

Eftersom ämnet Afrika i sig är ett så stort begrepp förekommer risk för ett personligt ställningstagande i avgränsningen och vad som anses vara rättvist. Här har vi ett exempel på begreppsvaliditet vilket enligt Esaiasson m fl (2007:66) innebär att ett begrepp och dess avvägningsproblematik kan försvåra relationen

mellan teorin och den operationella indikatorn. Esaiasson fortsätter att ta upp empirisk validitet där man kan styrka sin tes genom att använda olika operationella indikatorer på samma teoretiska begrepp. På detta sätt lägger man inte alla ägg i samma korg utan sprider risken med att få ett resultat som är felaktigt eller inte håller validitetsmässigt. Denna uppsats använder kursplanerna i de samhällsorienterande ämnena som stöd för teorin kring ämnesöverskridande arbete. Därför bör validiteten vara god gällande det empiriska materialet. Dock kan det råda tvivel om de teorier som valts för att ligga till grund för analys kring projektarbete och undervisningsmetoder eftersom de mestadels förespråkar ämnesöverskridande projektarbete. Dessutom är begreppet rättvis diffust eftersom det kan tolkas på många olika sätt utifrån författarens och läsarens egen bakgrund och tolkning av begreppets betydelse. Därmed finns det en risk med att använda denna typ av ord.

1.2.6 Generaliserbarhet

Denna uppsats fokuserar på de samhällsvetenskapliga gymnasiala ämnena. Den generaliserbarhet som bör diskuteras är om undervisningsmetoden går att använda på andra sätt eller i andra ämnen. Det skulle vara fullt möjligt att i enlighet med Esaiasson m fl (2007:196) kunna analysera kursplaner med andra inriktningar för att se vilka ämnen som kan inkluderas i ett ämnesöverskridande projektarbete om Afrika. Fokus kan också läggas på metoden för undervisning generellt eftersom projektarbete, grupparbete och ämnesöverskridande arbete alla uppmuntras i läroplanen och av många teoretiker. Denna uppsats presenterar en undervisningsmetod som skulle kunna fungera bra i en gymnasieklass med inriktning samhällsvetenskap för att få en nyanserad bild av Afrika men även i andra sammanhang i takt med innehållets förändring.

1.2.7 Underlag för egen argumentation

Som lärare har man som uppdrag att förmedla mångfacetterad information och att förebygga mobbning och utanförskap. Rasism bottnar ofta i okunskap om andra kulturer och detta ämne har engagerat mig i skolarbetet kring elevhälsa. Okunskap i ämnen som rör andra kulturer kan förebyggas och detta är anledningen till mitt ämnesval, baserat på min egen erfarenhet av fältstudier i två afrikanska länder i utbildningssammanhang. Det var efter mina två resor till Afrika som min bild av kontinenten förändrades. Med många diskussioner i fält och studiebesök insåg jag vikten vid att lära ut fler förhållningssätt till alla de begrepp som berör kontinenten. Till exempel skulle historik och politik kunna få mer plats i undervisningen kring Afrika för att förklara bakomvarande orsaker till dagens konflikter. Den första resan gick 2008 till Uganda där vi i ämnet geografi undersökte geografiska begrepp ur ett U-

lands perspektiv. Resa nummer två gick 2011 till Sydafrika där vi under LAU200 skrev B-uppsats om skolsystemet i Sydafrika. Under dessa två resor tillsammans med många diskussioner, arbeten och studiebesök har mitt eget intresse för frågan stärkts. En utställning på Världskulturmuseet om Kongo år 2008 inspirerade mig att läsa mer om kolonialtiden efter vilket jag insåg att min bild av Afrika var lika ensidig som den jag beskriver här i uppsatsen. I mina ämnen geografi och engelska kommer jag i framtiden att försöka arbeta efter mitt syfte i denna uppsats. Palmbergs böcker (1987, 2001) och andra artiklar som nämns styrker mycket av mina åsikter med stöd från GY11 finns för det internationaliseringsarbete som jag anser skolan borde bli bättre på.

2 TIDIGARE FORSKNING

Detta kapitel behandlar den bild av Afrika som ofta ges i skolan och i media. Flertalet organisationer arbetar ständigt för att nå ut med en mer nyanserad bild av kontinenten. Palmberg (1987, 2000) är en av författarna som många andra journalister citerar då de skriver om afrikabilden. Annan forskning som kopplas till detta arbete är den kring projektarbeten och temaarbete. Eklund (2011) är en av de författare och forskare som refereras till då han tar upp vikten av de olikheter som gruppen tar med sig till ett grupparbete och som gynnar lärandet i och med de olika möten som skapas i gruppen där alla har sitt perspektiv. En annan viktig forskare i denna uppsats är Illeris (2007) som med sin bok *Lärande* beskriver vikten av bedömning och hur det kan göras. Tillsammans utgör denna forskning den bas som detta arbete vilar på. Under denna rubrik presenteras material, olika definitioner och begrepp för att tydliggöra och ge en bred grund för detta arbete. Delvis genom att förklara hur afrikabilden ser ut och de olika arbetssätt som senare kommer att analyseras djupare utifrån styrdokumentet.

2.1 AFRIKAS PORTRÄTT

Forskning kring Afrika har gjorts på många håll och genom många olika synsätt och vinklar. En av forskarna som fokuserat på afrikabilden i samhället, medier och skola är Mai Palmberg som har skrivit två böcker baserade på den bild som förmedlas utåt i samhället. *Afrika i skolböckerna: Gamla fördomar och nya* (1987) samt *Afrika för Partnerskap?: Afrika i de Svenska skolböckerna* (2000) är två böcker som ligger till grund för många andra avhandlingar, nyhetsartiklar, debattämnen och böcker. Palmberg citeras i dagspress och forskningsrapporter om hennes resultat kring hur Afrika uppfattas. Stockholms FN-

förening är en av många organisationer som aktivt arbetar för att höja Afrikas status i omvärldens ögon. Wellros (1998) menar att brist på kunskap i Sverige och andra länder bidrar till ökade klyftor och minskad förståelse för andra kulturer än den egna. Att inte veta vad normen är eller andra människors avsikter har en påfrestande effekt på ens tankeverksamhet vilket kan leda till främlingsfientlighet och kulturkrockar som uppstår i samhället då kunskap och förståelse sviktar (Wellros 1998:45).

2.1.1 Afrikabilden i skolan

Bilder av hur något ter sig eller ser ut är vanligt när man växer upp. Detta kallas för fördomar och är något som de allra flesta bär på. Palmberg (1987) nämner fördom, rasism, etnocentrism och stereotyper som begrepp inom hennes forskningsområde kring afrikabilden som förmedlas i skolorna. Fördom innebär att man har förutfattade meningar genom att man dömer före man fått tillräckligt med information för att skaffa sig en rättvis bild av föremålet. Etnocentrism handlar om att samhällen i både det egna landet och utanför rikets gränser betraktas på ett negativt sätt där det egna samhället är normen. Samhällen, städer och länder annat än det egna anses därmed vara lägre stående på olika sätt.

I boken *Afrika i skolböckerna: Gamla fördomar och nya* (1987) visar Palmbergs undersökning av svenska skolböcker att fördomar och etnocentrism finns överallt och vi stöter på det i många olika sammanhang. Dessa fördomar kan ofta hindra oss från att se saker hur de verkligen är och genererar därför fler fördomar och vanföreställningar som leder till intolerans mot främmande kulturer. Fördomar och etnocentrism föds ofta ur en epok eller historisk händelse och inte sällan blir detta synsätt en ideologi. I Afrikas fall finns en ideologi av detta slag som kallas den koloniala ideologin och härstammar från det koloniala herraväldet. Rasismen som begrepp har fäste i den koloniala ideologin eftersom den bygger på att man föds in i en ras och då av naturen i detta fall tillhör ett underlägset släkte. Finns det ett underlägset släkte och ras så finns det också en överlägsen grupp som därmed är den dominanta och framstående. I skolböcker förr fanns fördomar om att afrikanerna skulle vara vildar, lägre stående både socialt och biologiskt samt att Afrika var en historielös kontinent tills den vite mannen kom och koloniserade länderna.

Palmberg fortsätter att beskriva Afrika som har setts som en exotisk plats där människorna verkar ingå i faunan vilket är en föreställning som förmedlats i skolböcker förr. Dessutom gavs en bild av att européerna räddade den mörka kontinenten och att det är deras förtjänst att det över huvud taget finns civilisation på kontinenten. Trots att detta är gamla fördomar riktade mot det afrikanska folket med fokus på kolonialtiden som den mest viktiga historiska händelsen för Afrika så menar Palmberg att den typen av gamla fördomar endast har ersatts med nya. De nya fördomarna är inte lika uppenbara men vid närmare granskning så är nutidens skolböcker och den bild av Afrika som ges i skolan fortfarande långt ifrån så mångfacetterad som den borde vara (Palmberg 1987:5-6).

2.1.2 Nya fördomar

I dagens skola framstår Afrika något annorlunda enligt Palmberg (1987) men många av de gamla vanföreställningarna lever kvar fast i modern tappning. Bistandsfrågan är en aspekt som tas upp i boken där fokus ligger på västvärldens alla försök att hjälpa Afrika. Fortfarande anses alltså västvärlden vara Afrikas frälsare och det västvärlden gör för Afrika är det bästa som kan hjälpa den olycksdrabbade kontinenten. Utbildning och tankar med normer om hur man ska leva är baserade på västerländsk filosofi och lämnar lite utrymme för att få in afrikansk kultur där deras traditioner skulle vara normen. I skolböckerna visas ofta bilder på barn och fattiga människor utan att egentligen ha med innehållet att göra. Bistånd och annan hjälp från välgörenhetsorganisationer förmedlas som det rätta sättet att lösa problem och hjälpa det Afrika som är så präglad av krig, svält och ojämlika samhällen (Palmberg, 1987:26).

I Palmbergs senaste bok *Afrikabild för partnerskap?: Afrika i de Svenska skolböckerna* (2000) menar hon att vårt samhälle ger en likartad och fortsatt förenklad bild av Afrika med stereotypiska beskrivningar av den livsstil som afrikanen sägs ha. Trots att Afrika har många miljonstäder så porträtteras ofta afrikanerna som bymänniskor som lever på landsbygden i enkla hus med svält, konflikter och naturkatastrofer som dagliga hot. Även om de gamla fördomarna om biologisk underlägsenhet har försvunnit från skolböckerna så lever fortfarande felaktiga bilder kvar som kan bidra till etnocentriska tankar. Bilden av att det egna samhället är överlägset andra förstärks då en hel kontinent målas upp som att vara i behov av stöd från omvärlden. Inte heller tar de svenska skolböckerna upp Afrikas växande medelklass.

Ofta beskrivs invånarna enligt Palmberg som antingen fattiga eller tillhörande den korruperade och rika befolkningen. De afrikaner med utbildning och jobb som lever ett vanligt medelklassliv som vilken svensk som helst nämns sällan. Då denna grupp i samhället inte syns i böckerna förstärks den missvisande bild ännu mer som faktiskt visas. Konflikterna i Afrika skylls till viss del på kolonialtiden och styckningen av länderna men oftast tros anledningen bakom alla stridigheter vara det stora antalet olika etniciteter som ska samsas i samma region. Paradoxalt nog är det just den mångfaldhet som vi i Sverige vill eftersträva och uppmuntra till trots att vi får lära oss att i andra delar av världen orsakar olika etniciteter konflikter.

Detta skapar enligt Palmberg en tydligare ”vi och dem” känsla med i värsta fall fördomar och rasism som följd. En åsikt kan vara att man i Sverige kan hantera situationen medan man i Afrika inte kan råda bukt med de problem som finns. Det kan också innebära att den förenklade och förlegade bild som förs fram i media och skolan är den som lever vidare även till nästa generation. Eleverna lämnar skolan i tron om att vi i västvärlden kan hantera de olika svårigheter det kan innebära med ett mångkulturellt samhälle

medan i Afrika så pågår krig och korruption i en rasande fart eftersom de inte har kunskap och möjligheter att lösa sina konflikter. Denna bild påverkar det synsätt Sveriges elever får med sig från skolan (Palmberg 2000:182-187).

2.1.3 Medias bild av Afrika

Medan den övriga världen bytt massfattigdom mot ekonomisk utveckling tycks de afrikanska länderna ha kört fast. Tillväxten uteblir, korruptionen härjar, länder faller sönder. Varför hjälper det inte att hjälpa Afrika? (Nilsson 2008).

Detta är ett citat från Dagens Nyheter som Stockholms FN-förening inleder sin informationsbroschyr om sitt arbete med att förmedla en mer verklig syn av Afrika. Projektet ”*Afrika – en kontinent i förändring*” (2009) som genomförs av Stockholms FN-förening finansieras av bidrag från Forum Syd och har som mål att öka och fördjupa kunskaperna om den positiva utvecklingen som sker och har skett i de afrikanska länderna. FN-föreningen är knutet till Svenska FN-förbundet och arbetar med att föra fram FN:s arbete om fred och rättvisa i världen. FN-föreningen som funnits sedan 1957 förmedlar positiva händelser och trender för att bidra till en mer nyanserad bild av bland annat Afrika.

Enligt FN-föreningen så är det inte bara Afrika som förmedlas i en negativ ton utan de menar att media och nyheter överlag uppfattas som att välja att fokusera på negativa händelser då det är detta som säljer. I broschyren menar författaren Ahnna Gudmunds (2009) att Sverige misslyckas med att ge en heltäckande bild av Afrika i medierna. Det är viktigt att lyfta fram exempel på den positiva utvecklingen också och på så sätt bidra till att ge en mer nyanserad bild av de afrikanska länderna och dess invånare. De bilder som förmedlas av Afrika och dess befolkning kan innebära att de fördomar som redan finns kommer att öka och därmed understryka de problem som finns i samhällena runt om i världen idag där segregation och rasism genomsyrar många områden. Afrika som en kontinent är på det hela taget fattigare i förhållande till andra världsdelar men när detta diskuteras är det då viktigt att inte generalisera och se hela Afrika som ett enda stort land. Kontinenten som har 54 länder måste betraktas utifrån var och ett utifrån det egna perspektivet. Till exempel skulle man inte jämföra två europeiska länder när det gäller politik, kultur och historia. Man bör alltså veta att Afrika genomgår en förändring mot det bättre och trots att det finns många problem så sker det på många håll en positiv utveckling framför allt gällande utbildning, demokrati och hälsa (Gudmunds 2009:1-13).

2.1.4 Bilden av väst

Fördomar om hur afrikaner lever och har det har funnits länge och på det sätt som bilden av Afrika förmedlas i skolor och media kommer troligtvis fördomarna leva kvar. Det menar Afrikagruppernas samarbetsorganisation i Namibia, *Legal Assistance Centre*, LAC, som upprört slog larm då SVTs produktion "*Den stora resan*" förstärker den snedvridna bild av hur afrikaner lever. Eriksson menar i sin debattartikel (2009) att SVT visar en ensidig bild av afrikaner på landsbygden trots att de flesta inte bor på det sättet. Programmet visar svenska familjer som ska tillbringa en tid med en afrikansk familj. Familjen ska leva tillsammans med en minoritetsgrupp som betalats av det svenska produktionsbolaget Eyeworks i majsmjöl och småpengar.

Detta förhållningssätt menar Eriksson (2009) understryker de fördomar som svensken fått med sig från skolan; att afrikaner inte lever som vi utan är tacksam den vite mannen över att få mat som betalning. Detta förstärker den överlägsenhet som kanske många redan känner gentemot Afrika men också skapas en bild av västerlänningen i afrikanens ögon och hur de tycker de kan behandla det afrikanska folket. Vi och dem känslan förstärks än mer trots att många västerlänningar skulle ta avstånd till att beskrivas som trångsynta (Eriksson 2009:16-17). Efter att det framkommit kritik mot TV inspelningen startades en mediedebatt i Sverige där många krönikörer lade fram olika åsikter. Karin Magnusson, debattchef på Aftonbladet (2011), skriver:

Att människor på den gigantiska kontinent som Afrika utgör i många fall faktiskt lyssnar på Beyoncé eller Madonna precis som vi, gillar samma mat som tyskar och norrmän, går klädda i jeans och t-shirt och utbildar sig till IT-ingenjörer i storstäder som Kapstaden eller Kairo, det är fakta som strider totalt mot bilden av den exotiske och farlige vilden, som SVT nu aningslöst reproducerar (Magnusson 2011).

De krönikörer och debattörer som vill visa en mer nyanserad bild av Afrika anser sig möta motstånd från mediecheferna. Det verkar helt enkelt inte vara intressant att höra om medelklassen eller positiv utveckling utan i media förknippas Afrika med konflikter, naturkatastrofer och exotiskt leverne eftersom det är på det sättet svensken vill se afrikanen (Eriksson 2009:16-17).

2.2 ARBETSSÄTT

I klassrummet kan ett ämnesöverskridande projektarbete utföras på många olika sätt. I detta kapitel nämns projektarbete, temaarbete, ämnesöverskridande arbete och fältstudier som alla är arbetsätt som kan användas som undervisningsmetoder.

2.2.1 *Projektarbete*

Filosofen Dewey som myntade uttrycket ”learning by doing” grundade många av sina tankar i att en verklighetsbaserad undervisning ska utgå ifrån elevens egna erfarenheter. Här spelar den sociala miljön stor roll då dess inverkan på lärandet passar in på strukturen för ett tematiskt och ämnesöverskridande projektarbete. Som Österlind (2006) påstår, strävar man efter att skapa en helhetsbild för eleverna och på detta sätt ge eleverna en hanterbar och meningsfull utbildning som också gynnar lärarna i form av att få ett givande arbete. På andra sidan staketet har vi kritikerna som menar att ämnesintegrering istället kan öka elevernas förvirring till följd av de olika sammanslagna ämnena i stället för att ge dem den helhetsbild som de påstår ge. Att väva samman ämnen för att skapa en helhetsbild är dock vad många filosofer och forskare tror på. Enligt Österlind (2006) uppnås detta genom att arbeta i projekt eller tematiskt. En av anledningen till varför man väljer att arbeta i projekt är för att man då oftast arbetar i grupp där människor tillsammans har mer kunskaper än den enskilde individen. Gruppmedlemmarna kan stimulera varandra till att tänka mer kreativt och ifrågasätta varandra eller komma med andra intryck. På detta sätt kan eleverna eller gruppmedlemmarna lära sig av varandra samtidigt som arbetet blir mer mångfacetterat. Nackdelen med projektarbeten är att det kan ta längre tid än ett enskilt arbete eftersom det blir fler beslutsfattare och längre diskussioner men resultatet och de positiva faktorerna överväger med de olika perspektiv som finns, skapas och bearbetas i gruppen (Österlind 2006:19).

Det kan också som Eklund (1998) hävdar, uppstå problem gruppmedlemmarna emellan då de kan ha olika bakgrund och socialt kapital vilket kommer att påverka arbetet och föra diskussionerna i olika riktningar. Även i en homogen grupp kan det uppstå problem med hierarki eller beslut om arbetsuppgifter och genomförande och detta är den aspekt av projektarbetet som kan upplevas negativt (Eklund 1998:14-17). Norell (2008) menar att om man ska fokusera på det positiva med grupparbete i projekt är detta sätt det som främst gynnar lärandet. Eleven lär sig bäst i samspel med andra elever där den kan nyansera, utvärdera och utveckla sin egen tankevärld. Elevens förståelse kan bli begränsad om

eleven saknar diskussionsforum och det sociala och kulturella sammanhanget där lärdomar och kunskap kan ventileras (Norell 2008:34). Stor del av undervisningen sker fortfarande i form av helklassundervisning där läraren står bakom katedern och berättar för eleverna vad de ska lära sig men allt mer förekommande blir det att eleverna använder sina egna förmågor för att skaffa sig kunskaper. Granström (2003) visar på att grupparbete i skolan kan ses från två perspektiv där det å ena sidan används som en bas för kunskapsinhämtning men också som social förberedelse inför det kommande arbetslivet. Elevernas lärande kan genom grupparbete bidra till att öka elevernas förståelse för innehållet, samtidigt som de lär sig analysera och utvärdera kunskap. Dessa kvaliteter kan uppnås genom gruppsamtal i gruppen. Grupparbeten bidrar till att eleverna kan lära nya begrepp och öva på argumentationer vilka kan vara ett bra redskap inför framtida studier eller arbete. Dessutom kan arbetet i mindre grupper gynna samtalet mellan elever med olika etnisk eller social bakgrund eller mellan pojkar och flickor. Det finns undersökningar som menar att i många fall är grupperna endast intresserade att få fram resultatet eller svaret. Ofta kan det vara så att eleverna delar upp uppgifterna för att sedan sätta ihop arbetet vilket innebär att eleverna egentligen har arbetat individuellt. Dessutom kan det vara en eller två elever som gör mer än alla andra vilket uppmuntrar andra elever att syssla med annat. Dessa baksidor av grupparbetet är inte ovanliga.

Exempel som Granström (2003) ger på grupparbete som har fungerat är de där de olika uppgifterna är beroende av varandra och av samtliga elever. Ett problem med detta är att de elever som arbetat hårt får straffas när deras kamrater inte gjort sin del i form av ett ofullständigt arbete. Detta blir en form av gruppbestraffning och den pressen som den enstaka eleven får på sig är inte rätt. Det är uppenbart att grundskolan genomgått påtagliga förändringar under sina fyrtio år. Förändringarna handlar framförallt om att tiden för gemensamma, kollektiva upplevelser minskat på bekostnad av individuella arbetsformer. Från en skola som dominerades av katederundervisning och där klassen hölls samlad har vi fått en skola som alltmer gynnar projektarbete. Tiden för gemensamma upplevelser har minskat, men även innehållet i de gemensamma samlingarna har förändrats. Från att ha varit dominerat av lärarens berättelser, genomgångar och förhör används numera allt större del av helklasstiden till administration, information och instruktioner. Tid för gemensamma upplevelser, det kollektiva samtalet eller den moraliska konversationen tycks ha blivit allt mindre i dagens skola (Granström 2003:223-243).

Ett projektarbete kan utformas på många sätt men enligt Eklund (1998) är kännetecknande för ett projektarbete följande:

- Ett projekt är av engångskaraktär
- Ett projekt är målinriktat
- Ett projekt är avgränsat i tid och omfattning
- Ett projekt är uppbyggt kring en tillfällig organisation

- Ett projekt är tilldelat begränsade resurser
- Ett projekt är planerat med avseende på tid, resurser och kostnader.
- Ett projekt är uppdelat i delmål (Eklund 1998:14-17).

2.3.2 Temaarbete

Ett temaarbete enligt Lindström (2011) är ett arbete som sträcker sig över en längre tid och tar upp olika begrepp och principer tillsammans med olika perspektiv och synvinklar. På detta sätt kan elevens kunskaper bli mer personligt förskaffade och därmed av mer nytta då dessa kunskaper kan användas i ett större sammanhang och i sitt eget arbete (Lindström 2011:178). Det tematiska arbetet i skolan anses av många vara vägen till framgångsrikt lärande. Detta är ett sätt som kan bidra till att skapa en helhetssyn av det ämnet som man arbetar med. Norell (2008) säger att genom programintegrering och temaarbete kan man skapa en undervisning som präglas av integrerat tänkande och detta är nödvändigt för att eleverna i dagens samhälle ska rustas för arbetslivet. Elevernas lärande kan bli bättre genom att ge eleven mer ansvar i ett temaarbete där helhetssynen är viktig som kunskapsbas. Variation är nyckeln till framgång och återkoppling genom uppföljning och självreflektion. För att ett tematiskt arbete ska lyckas behövs lärande, engagemang, förståelse och vilja (Norell 2008:13-17).

Genom att arbeta ämnesöverskridande får lektionerna ett samband vilket medför att eleverna kan studera ett tema ur många olika perspektiv. Lindström (2011) menar att skolans problem är att det är svårt att välja bland innehållet som ska ingå i arbetet. Det är lätt att som lärare varje år tillföra nya uppgifter till undervisningen och öka innehållet men svårare att plocka bort vissa moment. För mycket uppgifter och innehåll dränker snarare kunskaperna än lyfter dem. Kunskaperna blir fragmenterade och riskerar att bli mindre betydligt. "Mindre är mer" sa Theodor Sizer en inlärningspsykologisk forskare som menade att mindre kunskap som undersöks är positivt för inläringen (Lindström 2011:179). Läroplanen uppmanar till att låta elever få mer inflytande i sin utbildning med mer elevansvar. De ska dessutom enligt Österlind (1998) förberedas inför ett arbetsliv varför självständigt arbete är att föredra. Med egen planering, gemenskap och samarbete kan eleverna lära sig mycket mer (Österlind 1998:15-17). Sett ur elevernas perspektiv kan situationen vara så att alla olika kursplaner och mål eleverna ska sätta sig in i kan verka förvirrande vilket kan leda till en svårighet med att hålla isär de olika ämnena som ingår i programmet. Vissa ämnen kan vara mer intressanta än andra vilket kan påverka elevens inläring.

Vid ett temaarbete eller projektarbete arbetar man enligt Norell (2008) med ett gemensamt ämne där de olika kursmålen sammanvävs vilket ger en klarare målbild för eleven där denne kan förstå uppgiften, förankra den i olika ämnen och därmed ha mer behållning av arbetet. För en lärare kan det också vara svårt att se sambanden mellan olika ämnen men med ett ämnesöverskridande projekt kan lärarna få förståelse för de mål som finns i andra ämnen och även de få en mångsidig förståelse (Norell 2008:23-

24). Olika lärare väljer att arbeta med temaarbete på olika sätt. Som Lindström (2011) uttrycker det vill en del lärare att eleverna ska ha en skiss och plan som följs under arbetets gång medan andra väljer en friare linje där eleverna får arbeta på det sätt de anser vara det bästa. Oavsett arbetssätt så är det viktigaste att inte jäkta temaarbetet utan att eleverna får ta sin tid att undersöka, jämföra, analysera, reflektera och samtala kring arbetet. Dessutom ska de hinna kritiskt granska sitt arbete (Lindström 2011:179).

2.3.3 Fältstudier

Egidius (1984) säger att fältstudier syftar till att kunna tillämpa teoretiska kunskaper i en realistisk miljö. Denna kunskap som bygger på ett praktiskt arbetssätt går inte att få vid ett skrivbord eller ett laboratorium. Å andra sidan behövs teorier för att förstå det praktiska som upplevs under en fältstudie varför dessa två synsätt sammanvävs. För att kunna skapa förståelse för ett annat lands kultur och samhällsuppbyggnad är därmed en fältstudie det bästa sätt att skaffa en gedigen bild (Egidius 1984:44-59). Almius (2006) fortsätter med att förklara att fältstudier i skolan kan tillgodose lärande genom olika möten där eleverna kan knyta an till natur, samhälle och mänskliga beteenden utanför klassrummet. Detta erfarenhetsbaserade lärande ska hjälpa eleven att stärka dess självkänsla, erfarenhet och identitet. Alltså skulle fältstudier bidra till ett kvalitativt bättre lärande eftersom erfarenhetslärande ökar förståelse för omvärlden (Almius mfl 2006:125-141).

Fältstudier resoneras vara det bästa sätt att genom möten få kunskap om andra kulturer i världen men för de flesta elever sker undervisningen i skolan. En fältstudie kan enligt Almius dock ske på hemmaplan genom att bjuda in relevanta talare och skaffa autentiskt material som kan hjälpa eleverna att få förståelse. På detta sätt kan man skapa möten även hemma. Dessa möten mellan människor och samhällen skapar förståelse menar förespråkare för fältstudier. Eftersom de flesta elever inte har möjlighet att åka på fältstudier är alternativet att tankesättet förs in i klassrummet. Genom att skapa samband och sammanhang kan förståelse för omvärlden öka och detta kan uppnås genom att gå från helheten till delarna för att sedan gå tillbaka till helheten igen (Almius mfl 2006:158). Fältstudier är ett bra sätt för att ge eleverna förståelse för en kontinent som Afrika men detta är en möjlighet få förunnat. De tre arbetssätten som beskrivits ovan ligger till grund för teorier som kommer att bearbetas i denna uppsats. Temaarbete och projektarbete i denna uppsats går hand i hand och referenser till något av dessa begrepp syftar till det ämnesövergripande arbete som eleverna blivit tilldelade.

2.3 BEDÖMNING

Olika typer av bedömning är en fråga som diskuteras på alla nivåer och något som de flesta har åsikter om. Norell (2008) anser att det bästa bedömningssättet kan tyckas vara en fråga svår att finna ett svar till. Vad gäller bedömning så är det viktigt att stödja och utveckla elevernas lärande samt att göra eleverna mer kapabla till att bedöma sitt eget lärande och dess resultat för att främja och höja lärandenivån (Norell 2008:214).

2.3.1 *Självreflektion*

Som en viktig typ av bedömning nämns självreflektion av Illeris (2007) i många olika sammanhang. Det är först när eleven har förstått och insett vad den är bra på samt vad den kan förbättra som lärandeprocessen har tagit form. Självreflektion kan ske på många olika sätt både genom kontinuerlig dokumentation av elevens utveckling och det egna lärandet och dels genom enstaka utvärderingar efter genomförda uppgifter. Elevens drivkraft måste ligga i att den kan bli bättre där motsättningarna som upplevs i ett lärande utan att dessa nödvändigtvis försvinner. Att upptäcka motsättningarna och att lära sig att hantera dessa efter att de blivit kända ger eleven en god möjlighet att förstå sitt eget lärande och de brister och styrkor man har (Illeris 2007:98). Självreflektion är enligt Norell en form av bedömning som gynnar det egna lärandet och precis på detta sätt menar också Illeris att för att nå ett gott lärande måste eleven lära sig att självbedöma och reflektera över det egna lärandet (Illeris 2007:87).

Badersten (2006) anser att om eleven gör en självreflekterande bedömning om det den lärt sig, hur och varför, kan denne också inse vad den inte har lärt sig. På detta sätt kan eleven uppnå ett fullgott medvetande om vilka moment av de utsatta målen som ingått i arbetet och hur man gått tillväga för att uppnå resultatet. Läraren kan på detta sätt bedöma vad eleven lärt sig och till vilken grad den har förstått innehållet, producerat eget material och framfört det i klassen. För lärarnas del i detta fall är att vara tydliga med vad de anser viktigt att ha med som normerande värden för att senare kunna utdela rättvisa betyg. Här återkommer de normativa värdena som Badersten tar upp där lärarna kanske i samråd med eleverna får bestämma vilken utgångspunkt projektet ska och bör ta (Badersten 2006:7).

2.3.2 *Portfölj*

Lindström (2001) tar upp en annan typ av bedömning som också är en typ av självreflektion är skapandet av en portfölj, eller engelskans portfolio. När det gäller tematiskt arbete är detta ett bra sätt för eleverna att i sin portfölj samla olika delar av sitt arbete som blir lättare att analysera under projektets gång och slut. Självutvärdering och analyser kan för många göras enklare om det finns ett systematiskt arbetssätt och förvaringsplats. Att kontinuerligt fylla på portföljen och uppdatera den med fler tankar och

färdigheter ger eleven ett bra verktyg för att kunna göra sin egen bedömning av sitt arbete. Här kan eleven ta ställning till det den har lärt sig för att kunna ta nästa steg. Denna portfölj kan även läraren ta del av under arbetets gång och på så sätt se elevens utveckling och process i förståelsen. Portföljen kan användas fortsättningsvis under hela terminen och inte bara i detta arbete för att ge samla elevens arbete under en längre period (Lindström 2001:184).

I bedömningen menar Lindström också att man kan också utgå ifrån olika begrepp för att få en så klar och rättvis bild av arbetet som möjligt. Delvis genom den holistiska vinkeln där man tittar på helheten och arbetets omfång. Dessutom den analytiska vinkeln där utvalda delar får granskas och utvärderas. Detta kan både läraren och eleverna göra. Den holistiska synen tar hänsyn till hela lösningsproceduren där en nackdel är att man inte ser elevens individuella starka eller svaga sidor. Därför är det av vikt att man även använder en analytisk bedömningsmodell för att kunna tillgodose de kunskaper och brister som eleverna har och kan arbeta vidare med (Lindström 2001:191-193). Detta är ett moment som kan vara bra att tillämpa för att få en struktur på bedömningsarbetet. Helheten är viktig men också det individuella eftersom alla elever ska få en rättvis bedömning på sin prestation. Alltså kan båda modeller användas med fördel.

3 RESULTAT OCH ANALYS

Syftet med denna uppsats är att se om man med ämnesöverskridande projektarbete kan skapa förståelse om Afrika i klassrummet hos gymnasieelever med samhällsvetenskaplig inriktning? Dessutom ställs frågan om bedömning kan göras genom självreflektion.

Svaret på frågorna är att det är fullt möjligt att skapa förståelse för Afrika i och med att ämnesöverskridande projektarbeten kan ge eleverna en nyanserad och mångsidig bild av kontinenten. Bedömningen av detta projektarbete kan med fördel göras genom självreflektion.

3.1 UPPLÄGG AV LEKTION

Vid planering av ett projektarbete ska många faktorer ingå. Schemalaggningsen är väsentlig då denna inkluderar de berörda ämnena, tidsåtgång och översikt av det övriga skolarbetet. I beräkningen måste andra ämnen också vägas in så att inte för mycket tid tas i anspråk för projektet vilket kan försaka andra ämnen.

3.1.1 Ämnesöverskridande projektarbete

Tydliga tecken och riktlinjer finns som pekar på att det är genom ämnesöverskridande projekt som en elev får störst behållning av det den lär sig. Det är genom den mångfacetterade bild som ges av en frågeställning som ger den helhetsbild och därmed en tydligare och nyanserad samt rättvis bild av frågan. Detta gäller oavsett ämne och frågan kan appliceras i många inriktningar eller sammanhang. I denna uppsats ligger fokus på samhällsprogrammet och specifikt en klass i årskurs två där många samhällsorienterade ämnen kan ingå i det tänkta projektet kring Afrika. Teorier och styrdokument kring ämnesintegrering menar att både elever och lärare kan få en klarare bild med ökade kunskaper. Elever kan också på detta sätt förberedas inför ett kommande yrkesliv då de arbetar projektbaserat vilket inte är ovanligt i arbetslivet. Eleverna ska också enligt styrdokument förberedas för framtiden och få ta ansvar för sina studier vilket de kan göra genom ämnesöverskridande projekt eftersom den frihet de ges i arbetet kommer att uppmuntra dem till att hitta egna lösningar och arbetssätt.

3.1.2 Schemaläggning

För att ett gränsöverskridande projektarbete enligt Norell (2008) ska kunna fungera krävs grundlig planering. Läroplanens och kursernas mål måste få en stor plats i planeringsfasen. Kurser och ämnen måste också kunna samverka för att kunna nå de uppsatta målen och då är det viktigt att tydliggöra de mål projektet har och vilka mål som ska uppnås. När detta är gjort så kommer målen att överlappa varandra och i slutändan arbetar man mot samma mål (Norell 2008:88). Här får planeringen återkoppla till de normativa värderingar som diskuteras av Badersten och tas upp i denna uppsats.

Ett annat viktigt moment som Folkesson (2004) tar upp gällande planeringen av ett ämnesöverskridande projektarbete är att bestämma omfattningen av arbetet. Det kan behövas en lång planering innan det går att genomföra eftersom schemaläggaren kan komma att behöva justera scheman så att det rent praktiskt är genomförbart. De ämnen som ingår i detta arbete skulle med fördel vara planerade att ligga sammanhängande under kanske tre dagar för att ge plats åt återstående ämnen. Kärnämnen på samhällsprogrammet är stora och kan komma att uppta mycket tid varför noggrann planering bör göras då annan undervisning får stå tillbaka. Beroende på elevernas och lärarnas engagemang kan denna typ av arbete vara mycket lyckat. Vikten ligger här i implementeringsfasen där idéer och tankar prövas med vikt på att väcka intresse hos andra berörda som lärarkollegor, rektor och elever (Folkesson 2004:133-134).

Schemat som använts som underlag i denna studie är för en gymnasieklass i årskurs två med samhällsvetenskaplig inriktning. En bra längd skulle kunna innebära tre heldagar per vecka (se bilaga s.

40). Viktigt är att finna en balans mellan att avgränsa arbetet för att inte ta för mycket tid från resterande ämnen samtidigt som tillräckligt med tid ges för att kunna ge projektet ett djup. Läraren måste i samråd med sina kollegor och rektor samtala och resonera för att inte försaka ämnen och värderingar som enligt andra har högre värde. Det är i denna fas mycket viktigt att ha ett tydligt mål framför sig eftersom många olika perspektiv och utgångspunkter ska vävas samman.

3.1.3 *Lektionens gång*

Lektionens planering och utformning är varje lärares och elevs sak att komma fram till eftersom det i denna uppsats inte behandlar lektionsupplägget specifikt. Det kan dock vara bra för alla berörda att det finns ett tydligt mål för arbetet oavsett om projektet ska utmynna till att bli till exempel ett skriftligt arbete, muntligt framförande eller film. Detta kan också ingå i bedömningen av arbetet men det är elevens lärande i sig som bör bedömas i första hand. Eleverna måste själva få ta ansvar när det gäller att inhämta information för att det egna lärandet ska uppmuntras så mycket som möjligt. Dessutom är det en del i lärprocessen i enlighet med styrdokument, att kunna gallra bland olika medier och litteratur. Studiebesök och intervjuer kan vara ett annat sätt för eleverna att inhämta information men viktigt är att eleverna lämnas ansvar och tillit för att kunna så självständigt som möjligt inhämta och bearbeta informationen. Fältstudier skulle kunna vara intressant men då på det lokala planet eftersom varken tid och sällan pengar är möjligheter i dessa projekt. Fältstudier är ett bra sätt att kunna få en förståelse men det är i klassrummet som denna uppsats fokuserar på och visar på att det finns alternativ.

3.2 STYRDOKUMENT

I läroplanen och kursplaner för de samhällsorienterade ämnena finns de mål som uppfylls i ett ämnesöverskridande projektarbete som kan främja förståelse för Afrika.

3.2.1 *Läroplanen GY11*

I läroplanen för gymnasiet står det att eleverna i skolan ska få utveckla sin förmåga att ta initiativ och ansvar och att arbeta både självständigt och tillsammans med andra. Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar kunskaper och förhållningssätt som främjar entreprenörskap, företagande och innovationstänkande (GY11 2011:4). Utvecklingen i yrkeslivet innebär bland annat att det behövs gränsöverskridanden mellan olika yrkesområden och att krav ställs på medvetenhet om såväl egen som andras kompetens. Detta ställer i sin tur krav på skolans arbetsformer och arbetsorganisation. Det

internationella perspektivet ska också bidra till att utveckla elevernas förståelse för den kulturella mångfalden inom landet. Kunskap är inget entydigt begrepp.

Kunskap kommer till uttryck i olika former – såsom fakta, förståelse, färdighet och förtrogenhet som förutsätter och samspelar med varandra. Undervisningen får inte ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen. Elevernas kunskapsutveckling är beroende av om de får möjlighet att se samband. Skolan ska ge eleverna möjligheter att få överblick och sammanhang. Eleverna ska få möjlighet att reflektera över sina erfarenheter och tillämpa sina kunskaper, utforska och arbeta både självständigt och tillsammans med andra och känna tillit till sin egen förmåga (GY11 2011:6).

Riktlinjer som GY11 tar upp är att alla som arbetar i skolan ska

- samverka med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen.
- få möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang.
- få möjlighet att arbeta ämnesövergripande (GY11 2011:7).

Läroplanen är här tydlig med att eleverna ska få överblick och sammanhang vilket understryker vikten vid att ha ämnesöverskridande arbete. Dessutom är det för lärarens del också en möjlighet att få ämnesfördjupning och överblick inte bara av sitt eget ämne men också andra ämnen som kan öka den övergripande kunskapen av ämnet och ge läraren större yrkeskompetens.

3.3 KURSPLANER

Viktigt är att kunna koppla alla olika ämnen som berörs till temaarbetet. Eftersom det är elever inom samhällsvetenskaplig inriktning som ingår i undersökningen i denna uppsats redovisas följande ämnen:

- engelska
- geografi
- historia
- religion
- samhällskunskap
- svenska

3.3.1 Engelska

Det gemensamma engelska kursmålet säger bland annat att undervisningen ska dra nytta av omvärlden som en resurs för kontakter, information och lärande. Undervisningen ska också bidra till att eleverna utvecklar förståelse av hur man söker, värderar, väljer och tillägnar sig innehåll från olika källor för

information, kunskaper och upplevelser. Förmåga att diskutera och reflektera över livsvillkor, samhällsfrågor och kulturella företeelser i olika sammanhang och delar av världen där engelska används (Engelska generella kursmål 2011:2). Eftersom många länder i Afrika är före detta brittiska kolonier talas engelska i många delar varför ämnet engelska kan appliceras enkelt i arbetet. Dessutom kan målen gällande att samla information och producera material kompletteras med att vissa delar av arbetet kan skrivas på engelska utan att det skulle påverka resultatet.

3.3.2 *Geografi*

Geografi är världens ämne och att studera en kontinent utifrån olika geografiska perspektiv är fullt möjligt. Till exempel ska eleverna ges möjlighet att i samband med frågor om hållbar utveckling analysera konsekvenser av en klimatförändrad värld, tillgång till vattenresurser och odlingsbar mark, naturgivna risker och hot, naturresursanvändning och resurskonflikter samt social rättvisa och solidaritet utifrån olika perspektiv som kön, sexualitet, klass och etnicitet. I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att samla in, bearbeta, kritiskt tolka och värdera rumsliga data samt att formulera och visualisera resultat i form av texter, kartor, bilder, modeller, tabeller och diagram (Geografi, generella kursmål 2011:1).

Här har eleverna och läraren alla möjligheter att välja bland all information som finns tillgänglig för eleverna. Att kritiskt undersöka och analysera över det material som senare ska användas i arbetet. Att hitta en nyanserad informationskälla kan uppnås genom att jämföra olika källors rapportering av samma händelse eller situation. Värderingar som gäller rättvisa och sociala förhållanden kan bearbetas i detta ämne och diskussioner kring det får en naturlig plats i ämnet geografi. Afrika kan användas på många sätt som exempel när geografiska begrepp ska diskuteras.

3.3.3 *Historia*

Genom undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla sin historiska bildning och förmåga att använda historia som en referensram för att förstå frågor som har betydelse för nuet och framtiden, samt för att analysera historiska förändringsprocesser ur olika perspektiv. I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att arbeta med historiska begrepp, frågeställningar, förklaringar och olika samband i tid och rum för att utveckla förståelse av historiska samhällsförändringar. Industrialisering och demokratisering under 1800- och 1900-talen samt viktiga globala förändringsprocesser och händelser, till exempel migration, fredssträvanden, resursfördelning och ökat välstånd, internationellt samarbete, mänskliga

rättigheter, jämställdhet, kolonialism, diktaturer, folkmord och konflikter (Historia, generella kursmål 2011:1). I historia står klart och tydligt att kolonialtiden ska bearbetas tillsammans med en rad andra viktiga begrepp som kan ta sin utgångspunkt i något av Afrikas alla länder. Trots att länderna skiljer sig åt kan många länders uppbyggnad och styre analyseras utifrån liknande modeller.

3.3.4 Religion

Undervisningen i ämnet religionskunskap ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om religioner, livsåskådningar och etiska förhållningssätt och olika tolkningar när det gäller dessa. Kunskaper om samt förståelse för kristendomen och dess traditioner har särskild betydelse då denna tradition förvaltat den värdegrund som ligger till grund för det svenska samhället. Undervisningen ska också ge eleverna möjlighet att analysera och värdera hur religion kan förhålla sig till bland annat etnicitet, kön, sexualitet och socioekonomisk bakgrund. I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att analysera texter och begrepp, kritiskt granska källor, diskutera och argumentera (Religion, generella kursmål 2011:1). Afrika är en kontinent med många religioner varför man med säkerhet kan applicera religionsämnet i projektet. Missioneringen i Afrika, kolonialtiden och de inhemska religionerna är alla delar av Afrikas religion och hur alla dessa har uppstått kan vara mycket intressant om eleverna får granska ämnet på djupet.

3.3.5 Samhällskunskap

Ämnet samhällskunskap är till sin karaktär tvärvetenskapligt. Det har sin bas inom statsvetenskap, sociologi och nationalekonomi, men även andra samhällsvetenskapliga och humanistiska discipliner ingår. Med hjälp av begrepp, teorier, modeller och metoder från alla dessa discipliner kan komplexa samhällsfrågor förstås och förklaras. Ämnet har även ett historiskt perspektiv. Undervisningen i ämnet samhällskunskap ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om människors livsvillkor med utgångspunkt i olika samhällsfrågor. Politiska, sociala och ekonomiska band sammanlänkar i dag människor i olika samhällen över hela världen.

I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att utveckla kunskaper om frågor som berör makt, demokrati, jämställdhet och de mänskliga rättigheterna inklusive barns och ungdomars rättigheter i enlighet med FN-konventionen om barnets rättigheter. Eleverna ska också ges möjlighet att utveckla förståelse för frågor om arbetsliv, resurser och hållbar utveckling. I undervisningen ska eleverna ges möjlighet att arbeta med olika metoder för att samla in och bearbeta information. Genom undervisningen ska eleverna även ges möjlighet att uttrycka kunskaper och uppfattningar såväl muntligt som skriftligt samt med hjälp av modern informationsteknik (Samhällskunskap, generella kursmål 2011:1). I ämnet

samhällskunskap syns flertalet olika utgångspunkter för att kunna arbeta med Afrika i projekt. Dels det politiska perspektivet, samhällsfrågor och värdegrundande begrepp men också hur människor världen över sammanlänkas. Ämnen som hållbar utveckling är högst applicerbar även på Afrika där man kan studera hur de arbetar mot hållbar utveckling jämfört med andra världsdelar. Frågan om det globala ansvaret kan lyftas till diskussion.

3.3.6 Svenska

Undervisningen i ämnet svenska ska syfta till att eleverna utvecklar sin förmåga att kommunicera i tal och skrift samt att läsa och arbeta med texter, både skönlitteratur och andra typer av texter. Undervisningen ska även bidra till att eleverna utvecklar kunskaper om hur man söker, sammanställer och kritiskt granskar information från olika källor. Undervisningen ska stimulera elevernas lust att tala, skriva, läsa och lyssna. Undervisningen i muntlig och skriftlig framställning ska ge eleverna tillfälle att värdera andras muntliga framställningar och texter samt bearbeta sina egna muntliga framställningar och texter, efter egen värdering och andras råd (Svenska, generella kursmål 2011:1-2).

I ämnet svenska möter vi återigen målet att lära eleverna att införskaffa data och information med ett kritiskt sinne. Sammanställning av information och att kunna producera muntlig och skriftlig framställning är en förutsättning i projektarbetet som svenska kursmålen presenterar.

3.4 BEDÖMNING

Vad gäller bedömning är detta ett omdiskuterat ämne eftersom svårigheten ligger i att bestämma vad som anses vara viktigt att kunna och därmed vad som ska bedömas. Problematiken kring vilken bild som anses vara den riktiga kommer tillbaka här och processen med bedömning blir därför mycket svår. Provmätning och läxförhör mäter den kunskap som läraren anser vara den viktiga men det är inte omöjligt att läraren har den bild av Afrika som tilldelats denne genom media eller skolböcker. Låter man eleverna arbeta efter ett mål som kan vara ett arbete, muntlig presentation eller film så kan även detta arbete användas i bedömningen. Svårigheten här är dock att verkligen bedöma hur mycket av arbetet eleven har behållning av eller om det är information som bara passerat från en källa till elevens arbete. Därför är den bästa mätmetoden den där eleven själv får avgöra vad denne har lärt sig.

3.4.1 Själreflektion

Kunskapsutvecklingen kan mätas bäst när eleven själv får anteckna, analysera, skriva och fundera på vad som varit viktigt i läroprocessen och varför. Självreflektion kan göras på många olika sätt men för att få struktur och ordning på processen är portföljen ett viktigt hjälpmedel. Den kan användas både i form av en digital portfölj eller en fysisk mapp där anteckningar, tankar eller delar av arbetet samlas. En självreflektion kan också muntligt spelas in på band eller på det sätt som anses vara det bästa för den enskilde. Att eleven ska inse och förstå sina styrkor men också svagheter ger denne viktiga redskap för att i framtiden kunna välja rätt yrkesinriktning. Det är också när man förstått vad man har lärt sig som man faktiskt har lärt sig något. Läraren kan ta del av elevens utveckling och kan under resans gång hjälpa eleven om han eller hon behöver stöttning. Bedömningen av självreflektionen måste vara grundligt genomarbetad och bygga på de värderingar som tas upp i början av denna uppsats. Värdegrundsbegrepp i förhållande till styrdokument och situationen i Afrika ska formuleras så att eleven kan förstå och förhålla sig till dessa på ett mångsidigt sätt. Eleverna bör inse att det finns fler än ett synsätt och fler svar på samma fråga.

4 DISKUSSION

När det gäller att besvara frågeställningen gällande om det går att förmedla en rättvis bild av Afrika i klassrummet så är svaret ja. Det är genom tematiskt projektarbete som denna bild förmedlas och bedömningen görs genom elevens självreflektion.

4.1 UPPLÄGG

Hur väljer man innehåll när eleverna ska styras in i ett temaarbete där de ska arbeta med rätt saker? Det är en svår fråga och trots att Badersten svarar på det genom att beskriva värderingar som är viktiga i samhället är det inte helt tydligt (Badersten 2006:73). Media har stor makt när det gäller att förmedla budskap och skolan är lika viktig när det gäller att sprida rätt information. Skolan och lärarna ska följa en läroplan och kursplaner där kravet på innehållet ska hjälpa att hitta rätt väg bland djungeln av material, kunskap och mål. Det som inte får glömmas bort är att läraren kanske också fått med sig en del eller stor del av medias bild av hur Afrika framställs. Det är inte säkert att en lärare tänker ett steg längre än vad både media och skolböckerna visar. Värderingar som rättvisa, demokrati och frihet är ord som alla bör arbeta med och inom ramen för dessa ord kan en rad områden bearbetas. Det är lärarna och

eleverna som ska bestämma hur deras arbete ska läggas upp och vilka områden som ska inkluderas. Ska eleverna välja ett land var eller ska de välja ett område som kan appliceras i fler länder är frågor som besvaras av de berörda i enskilda fall efter vad som verkar passa bäst. Viktigt är att noggrant gå igenom de olika kursplanerna och hitta det som ska föra arbetet framåt.

4.1.1 Lektionsplanering

Det är i detta läge som det är viktigt att definiera de värderingar som ska ligga till grund för arbetet. Badersten (2006) skriver att om något ska anses vara avskyvärt bör det finnas ett ställningstagande bakom som gör åsikten rättfärdigad. Vissa frågor kan vara svåra att ta ställning till då fler begrepp går att använda för ställningstagandet. Ett exempel på en värdekonflikt är abortfrågan som är svårlöst eftersom rätten till liv och rätten till frihet och självbestämmande krockar i detta avseende. Ett annat aktuellt exempel som Badersten tar upp är dagens debatt om integritetsfrågan som ställs mot att bekämpa terrorismen (Badersten 2006:21-23). Tittar man på hur Afrika presenteras i media och skola står det snart klart att dessa värden bör inkluderas i den bild av Afrika man ska ge eleverna i den svenska skolan.

När en rättvis bild av en kontinent ska ges bör dessa värderingar ingå tillsammans med de normativa frågor som handlar om vad som är rätt och fel, gott eller ont. Hur man bör leva eller bör tänka och bete sig i samhället. Detta är det normativa tankesättet kan vara omöjligt besvara men något som kan väcka tankar (Badersten 2006:7). Lärarens egna sociala kapital spelar in i hur arbetet kommer att ta form eftersom dessa personliga förhållningssätt kommer att utgöra utgångspunkt för de värderingar läraren anser vara viktiga. Dessa värderingar kan variera mellan lärarna och skapa konflikter när målen för projektarbetet ska bestämmas.

4.1.2 Schema

Schemat och schemalaggningsen har stor betydelse i ett ämnesöverskridande projektarbete och för att kunna se hur ett schema ser ut på en samhällsvetenskaplig linje är ett schema för årskurs två bifogat (se bilaga s. 40). Denna typ av arbete skulle kunna appliceras i gymnasiet alla tre år men för denna uppsats passade ett schema från en årskurs två bäst då detta schema innehöll alla de berörda ämnena. Schemaläggaren kan i samråd med lärarna ta fram det bästa möjliga schemat för att få tid att komma igång med arbetet men också för att åka på eventuella studiebesök.

Sammanhängande lektioner är att föredra så arbetspassen blir längre. På detta sätt motsvarar lektionerna mer arbetslivet där man kan arbeta långa dagar eller ha långa pass med samma projekt. Omfattningen på arbetet och längden på temaarbetet får vara upp till respektive lärarlag att bestämma och det kan göras

efter att man bestämt vilka områden och ämnen arbetena bör inkludera, projektgruppernas storlek och hur mycket tid man kan avvara för att fokusera på en kontinent. Poängen är dock att mycket av den information som eleverna producerar kan användas när man analyserar andra länder eller företeelser i världen. Att kanske kunna koppla kolonialtiden i Kongo med vad som skedde i Sverige under samma tid är ett exempel på att kunna knyta an till vår egen historia.

Allt detta är ett beslut som lärarna noggrant måste väga mot vad de försakar i form av inställda lektioner om andra ämnen. Kanske har vissa lärare arbetat på samma sätt under många år och anser denna typ av projekt verka försumbar gentemot övriga områden som tidigare undervisats. Resultatet och de erfarenheter som eleven får med sig efter ett djupgående tematiskt arbete borde dock innebära större fördelar än nackdelar. Problemen med ämnesöverskridande arbeten kan vara att det blir många olika mål som både lärare och elever ska sätta sig in i. Men Norell menar att när man väl har kommit så långt att man har satt målen i enlighet med kursplanerna och gjort planeringen därefter så kommer målen att överlappa varandra och i slutändan är det samma mål som alla arbetar efter (Norell 2008:88).

4.2 PROJEKTARBETET

Många författare, pedagoger och teoretiker öppnar upp och förespråkar projektarbete i grupp. Detta för att grupparbete är viktigt för lärandet eftersom man delar med sig av sina erfarenheter och tankar vilket påverkar lärandeprocessen på ett positivt sätt. Klassrumsundervisning har historiskt sett förändrats från katederundervisning till grupparbete och elevernas egen produktion och införskaffande av material. Den mesta undervisningen sker alltså fortfarande i klassrummet men på ett mer för eleven, inflytelserikt sätt. Genom att läraren mer fungerar som en vägvisare och ledare kan eleverna få möjligheter att utforska ämnesområden och informationskällor de litar på. Det är inte läraren som ska bestämma vad som är rätt och bäst för eleven att lära sig utan i samråd med läraren ska eleven komma på det själv. Tittar eleven på en rad olika tidningar, rapporter, böcker och hemsidor kommer denne att kunna dra en slutsats av vilken information som inkluderar de gemensamma värdefrågor och mål som bestämts för projektet.

En rad svårigheter kan enligt Eklund (1998) uppkomma när eleverna ges frihet men fördelarna är många när eleven lär sig att det egna lärandet utvecklats mer då eleven varit mer delaktig i upplägg och beslut. Problemen med grupparbeten ska inte förringas då gruppmedlemmarna har olika bakgrund, socialt kapital, vilket kan komma att påverka arbetet och diskussionerna både på gott och ont. Eftersom det även i en homogen grupp kan uppstå problem av hierarkisk karaktär eller fördelningsproblem av uppgifter kan man alltså inte säga att en viss grupp arbetar bättre tillsammans än en annan (Eklund 1998:14-17).

Projektarbetet i sig är också gynnsamt för lärandet men än mer om det sker i grupp enligt Norell (2008). Eleven lär sig bäst i samspel med andra elever där den kan nyansera, utvärdera och utveckla sina egna

tankar och lärande. Som Norell menar är det i grupp som eleven kan få förståelse genom diskussionsforum och det sociala och kulturella sammanhanget (Norell, 2008:34). Detta menar även Dysthe i det flerstämmiga klassrummet där hon beskriver den ökade lärandenivån då eleverna får säga sin mening och därmed ta del av varandras åsikter (Dysthe 1996:200). För att förstå omvärlden måste man inse att allt lärande är situerat.

Undervisningen bör alltid utgå från samspelet med omvärlden eftersom lärosituationen är en del av lärandet (Illeris 2007:121). Här kan fältkurser ingå som en del av det situerade lärandet men begreppet kan även appliceras på det flerstämmiga klassrummet som tas upp av Dysthe. Att kunna ta tillvara på alla de olikheter och förutsättningar som finns i ett klassrum är en fördel för allt lärande (Dysthe 1996:200). I detta fall när ett arbete ska göras ämnesöverskridande kommer många tankar, känslor, erfarenheter och viljor bytas och diskuteras.

Vissa frågor som väcks kommer att vara svårlosta menar Lindström (2011) beroende på dess laddning medan andra frågor kommer att lösas utan större problem. Allt beror på det sociala kapital eleverna har med sig in i projektet. De olika teorierna i denna uppsats kring att arbeta tematiskt pekar på att möjligheten att få en bredare bild av ämnet ökar. Dels genom fler infallsvinklar men också genom mer sammanhängande lektioner som berör samma tema. Trots att det finns motsättningar i detta tankesätt där eleven påstås bli förvirrad av för mycket information (Lindström 2011:179) så är fördelarna ändå större där eleven får lära sig att filtrera, analysera och kritisera både material på Internet, i böcker och tidningar. Dessutom får eleven möjlighet att reflektera över sitt val av information.

4.2.3 *Fältkurs*

Få elever och lärare får möjligheten att fara på fältkurs till utlandet. Denna uppsats visar att en rättvis bild kan förmedlas i klassrummet genom ämnesöverskridande projektarbete. Almius m fl resonerar kring fältstudier och menar att dessa är de bästa sätt att genom möten få kunskap om andra kulturer i världen (Almius m fl 2006:158). Vad många förespråkare tycks missa är dock att för de resenärer som har en förutbestämd inställning kan komma att förstärka sina fördomar snarare än att släta ut dem. En fältstudie kan innebära att man får uppleva saker som kan vara svåra att ta in och bearbeta och särskilt om det blir knapphändig uppföljning efteråt.

En misslyckad fältkurs kan också bero på att förberedelsen varit otillräcklig eller att den generella attityden till andra kulturer kanske yttras som ett exempel på eurocentrism. Dessa fördomar kommer att sätta käppar i hjulet för ett ämnesöverskridande projektarbete oavsett om läraren har varit på fältkurs eller inte. Nya möten med människor kan istället ha en direkt motsatt effekt än den som förespråkarna menar skapar förståelse för andra samhällen och kulturer. I de fall där läraren har svårt att tänka bortom

medias bild kan en fältkurs vara att föredra där läraren får åka till Afrika för att möta människor och ta del av kulturen. Det som är motsägelsefullt med fältkurser är att det inte alltid är det bäst sättet vare sig för lärare eller lärarstudenter. Egidius (1984) menar att många faktorer spelar in i om huruvida resultatet av en fältstudie är positivt. Beroende på vem som åker och vilka fördomar den personen har med sig kommer det bli konsekvenser både på gott och ont. Det är också avgörande beträffande de människor resenärerna träffar i landet och pratar med. Det är inte omöjligt att de människor man träffar kan ge felaktig och vilseledande information vid möten dels på grund av okunskap eller ovilja men också språksvårigheter att kommunicera med varandra på ett gemensamt språk (Egidius 1984:44-59).

Eventuella fördomar mot västerlänningarna kan påverka relationen. Beroende på dessa punkter kan avsikten, målet och resultatet av den här typen av studie se väldigt olika ut. En risk med att fara på fältstudier i ett annat land är som tidigare nämnts att de fördomar som finns förstärks snarare än slätas ut. I klassrummet är eleven kvar i sin trygga tillvaro och kan under en viss tid själv få granska och studera olika typer av material som kan hjälpa till att hitta en nyanserad bild av Afrika. Åtminstone ett par av lärarna måste ha ett genuint intresse för kontinenten eftersom det annars är för enkelt att åter falla in i medias porträttering av Afrika.

4.3 LÄROPLANEN

I läroplanen GY11 ska eleverna få utveckla sin förmåga att ta initiativ och ansvar och arbeta både självständigt och tillsammans med andra (GY11 2011:4). Direkt ser vi kopplingen till projektarbetet där teorin om det ökade lärandet sker i grupp. Fortsättningsvis står det att undervisningen inte får ensidigt betona den ena eller den andra kunskapsformen. Här är det också klart att skolan ska förmedla en mångfacetterad bild av både innehåll men också tillvägagångssätt och i den här typen av ämnesöverskridande projektarbete kommer de olika perspektiven behandlas på olika sätt. GY11 säger också att elevernas kunskapsutveckling är beroende av om de får möjlighet att se samband samt att skolan ska ge eleverna möjligheter att få överblick och sammanhang. I ett ämnesöverskridande projekt ges eleverna möjlighet till denna övergripande förståelse för en rad viktiga begrepp inom samhällsvetenskapens ramar.

Demokrati och samhällsstrukturer som är centrala begrepp inom samhällsprogrammet får en naturlig plats i den här typen av arbete. Eleverna ska också få möjlighet att reflektera över sina erfarenheter och tillämpa sina kunskaper, kunna lära, utforska och arbeta både självständigt och tillsammans med andra och känna tillit till sin egen förmåga (GY11 2011:6). Reflektionen här är den delen av uppsatsen där bedömningen sker och elevens möjlighet att visa för läraren vad den har förstått. För lärarnas del i projektet kan de luta sig mot GY11 för att utnyttja samverkan med andra lärare i arbetet med att nå utbildningsmålen. De kan också få möjligheter till ämnesfördjupning, överblick och sammanhang genom

att samarbeta och ta del av andra ämnens innehåll och mål. Detta är ett sätt att få större behållning av det egna ämnet också då detta får plats i ett större perspektiv (GY11 2011:7). Läraren yrke kan på detta sätt kvalitetssäkras och få en mer betydande roll i elevers utbildning.

4.4 KURSPLANER

I alla de kursplaner som nämnts i denna uppsats; geografi, engelska, historia, samhällskunskap, svenska och religion, kan man finna grund och stöd för att föra den debatt och projekt som behandlar Afrika.

4.4.1 *Engelska*

Engelska är ett ämne som kan användas mer fritt i den här typen av projektarbete. Fokus ska läggas på engelsktalande länder och engelskans inflytande, makt och betydelse vilket är direkt applicerbart på många afrikanska länder. För att understryka engelskans betydelse i skolan och det svenska samhället kan vissa delar av arbetet ske på engelska. Till exempel kan arbetspråket kring ett område eller del av arbetet vara på engelska för att få in målet att förbereda eleven för ett internationaliserat samhälle. Eftersom eleverna också ska granska en rad olika medier kommer det bli aktuellt att använda sig av utländska tidningar och böcker eller tv-program. Detta är en träning som ingår i de engelska målen där eleven ska tillgodogöra sig olika typer av material både informellt och formellt, kunna förstå instruktioner samt att producera instruerande och berättande texter.

4.4.2 *Geografi*

Inom ämnet geografi kan många av målen uppnås genom detta arbete. Den geografiska kartan av Afrika talar sitt eget språk med vulkanism, jordbävningar, översvämningar, torra, regnskog, ökenspridning, lokaliseringsfaktorer, svält, naturkatastrofer och dess påverkan. Listan kan göras längre men alla dessa centrala begrepp kan få fäste i ett arbete om Afrika. Många av dessa begrepp måste dessutom användas med andra världsdelar som utgångspunkt eftersom Sverige saknar en del av dem. Afrika är i detta fall utmärkt att stå exempel för elevernas granskning och kunskapsinhämtning.

4.4.3 *Historia*

Detta ämne är också självklart i denna typ av temaarbete. Historiska begrepp, olika samband, industrialisering och demokratisering, mänskliga rättigheter, jämställdhet, kolonialism, diktaturer,

folkmord och konflikter är alla direkt kopplade till Afrika. Eftersom dessa begrepp ska ingå i historieundervisningen kan Afrika ofta redan stå som exempel för många eller alla av dessa begrepp. Kolonialtiden är en viktig del i det historiska arbetet för att förstå varför Afrika har de problem som ännu existerar idag. Relationer mellan länder i dag återkopplar också till denna tid vilket gör historia till ett av de grundläggande ämnena i ett projektarbete om Afrika

4.4.4 Religion

Vad kan vara mer intressant än att studera en så intressant kontinent som Afrika med så många olika religioner och influenser? Här kan eleverna få möjlighet att titta på bosättningarna, historik och de olika religioner som vuxit fram, tagits över eller bevarats. Paralleller kan dras med Sverige och hur religion kan tolkas och te sig olika beroende på vart i världen den finns. Religion ska studeras utifrån ett socioekonomiskt perspektiv och här kan ämnet flätas samman med geografi som ska behandla levnadsstandard och sociala förhållanden i andra delar av världen.

4.4.5 Samhällskunskap

I samhällskunskap kan mediernas makt få en central plats i arbetet där afrikarapporteringen kan få stå som exempel. Eleverna ska granska källor, jämföra och analysera de olika medierna med dess påverkan och makt i samhället. Värderingar som demokrati, mänskliga rättigheter och frihet varvat med begrepp som statsskick, val och diktatur är också möjliga att diskutera med Afrika som utgångspunkt. Hållbar utveckling tas också upp inom samhällskunskapens ramar och här kan intressanta aspekter tas upp gällande avfall och vem som bestämmer hur miljöarbetet ska föras i olika länder och om samma beslut och lagar ska gälla alla länder. Hållbar utveckling inkluderar också den sociala hållbara utvecklingen och Afrika genomgår en ständig utveckling där människornas standard förbättras i många delar. På vissa platser behövs mer utvecklingsarbete och detta är något som också ska uppmärksammas.

4.4.6 Svenska

Inom ramen för ämnet svenska finner man många punkter som är direkt överförbara i ett temaarbete kring en eller flera afrikanska aspekter. Precis som i samhällskunskapen ska eleverna även i svenskan arbeta källkritiskt och analysera och förstå olika typer av texter och medier. Här ska man även framföra muntlig och skriftlig produktion och vara med och bearbeta sina egna och andras texter. På detta sätt kan eleven få med självreflektion som del av bedömning inbakat i målen för svenska. Eleverna kan även skriva en uppsats och ge en muntlig framställning. För alla inblandade borde det vara lättare och roligare

att arbeta med ett och samma projekt över en längre period än olika lösryckta övningar på enstaka lektioner.

4.5 BEDÖMNING

Den andra frågan i denna uppsats är att ta reda på om man kan bedöma ett ämnesöverskridande projektarbete i en gymnasieklass med samhällsvetenskaplig inriktning genom självreflektion. Svaret på den frågan är att det är ett bra sätt. Det kan vara för vissa elever svårt att förstå sitt eget lärande vilket är en mognadsprocess som behöver arbete. Hur ska en elev veta vilket sätt som är rätt att lära sig något på och hur ska den veta vad den har lärt sig? Det är inte helt enkelt att svara på men med utgångspunkt i de uppsatta målen för kurserna och med de värderingar som behandlas i projektet får eleven avsätta tid till att sätta sig in i målen. Illeris skriver om självreflektion som en essentiell del av lärandet och det är helt riktigt (Illeris 2007:98). Vet man inte vad man har lärt sig kan man undra om man har lärt sig något alls. Elever som har tydliga mål och instruktioner för hur man kan nå sina eller kursens mål har bra förutsättningar att lyckas. Instruktionerna i arbetet får dock inte tvinga in eleven i ett visst tänkande utan det måste lämnas stor frihet för eget val av det som känns relevant och riktigt. Risken här är att om eleverna ges för stor frihet kan projektet urarta då vissa elever inte är lika studiemotiverade som andra. Detta kan också innebära ett problem för gruppen då arbetsfördelningen kan bli skev och orättvis.

Styrdokumentet ska användas som referensram för elevernas arbete där de själva kan bocka av de mål de uppnått. Självreflektionen och portföljen kan sedan också användas som en del av den dokumentation som den nya läroplanen eftersträvar. Läraren kan till en viss del se utvecklingen och kunskapsnivån hos eleven men det är eleven själv som vet vad denne förstår eller undrar över. Förståelse är individuellt och att mäta den är problematiskt. I samråd med varandra måste lärarna enas över de mål som finns för respektive ämne och vilka begrepp som ska behandlas. Ju striktare mål lärarna bestämmer sig för att ha desto mer styrda bör eleverna bli för att hitta rätt sätt att arbeta på enligt de målen.

4.5.1 Uppsats och artikel

Uppsatsskrivande är också ett bra sätt för eleven att redovisa sin förståelse. Inom gruppen bestämmer eleverna sig för att skriva varsin del som de alla är med och bearbetar. Målen för svenska hittar fäste här för den skriftliga produktionen. Hur man vill skriva uppsatsen får läroplanen komma fram till gällande vad de tror är det bästa sättet. Ett sätt kan vara att låta eleverna skriva olika delar på olika sätt för att möta målen med att kunna anpassa sitt språk efter mottagaren. En novell med ett skönlitterärt format kan passa in i en beskrivning hur människor bor i en viss typ av landskap. Ett annat tema skulle kanske hellre skrivas i form av nyhetsreportage framför allt om det gäller dagsaktuella begrepp som

konflikter, utveckling eller turism. Uppsats skulle kunna ingå i en del av självreflektionen också som ett komplement. Att bara utgå från en uppsats är dock ingen bra idé eftersom vissa elever har svårt för att skriva av olika anledningar som språkliga brister eller att komma på idéer.

4.5.2 *Portfölj*

Om uppsats, oavsett om det är av skönlitterär typ eller mer formell essä, används vid självreflektion som en typ av bedömning kan dessa med fördel samlas i portföljen som en del av dokumentationen och utvecklingen (Lindström, 2001:184). På detta sätt är elevens arbete hela tiden tillgängligt för att återkoppla eller ändra under projektets gång. Det kan hända att eleven inser efter en viss tids arbete att den första artikeln som skrevs inte längre stämmer eller behöver uppdateras. I stället för att be läraren om att få tillbaka sin text har eleven den i sin portfölj nära till hands. Läraren fungerar som handledare under arbetets gång och bör komma med tips och vägledning när det behövs.

Läraren kan också ta del av elevens arbete genom att läsa det som skrivs för att se kopplingen med de andra ämnena. I denna portfölj ska också självreflektionen ingå. Denna bör vara en dagboksliknande uppsats eller svarsformulär där eleven varje lektion fyller i något av det som gjorts eller vad han eller hon har tänkt. Har eleven stött på problem kan det vara bra att skriva ner detta för att sedan kunna gå tillbaka och se om man lyckats lösa det i ett senare skede. En portfölj kan också ses som en samlingsmapp där anteckningar, bilder eller andra delar kan samlas för att bättre hålla reda på dem. Denna portfölj kan vara en fysisk mapp eller också digital det bestämmer de inblandade.

4.5.3 *Muntlig framställning*

Det kan vara bra att det finns ett tydligt mål i ett projektarbete för eleverna att arbeta mot. En slutredovisning kan vara ett sätt att ge eleverna ett sista datum för arbetets slut. Det kan vara så att självreflektionen inte ses som ett tillräckligt sätt att bli bedömd på. Många elever vill ha tydliga riktlinjer och eventuellt ett prov där de kan visa vad de lärt sig. Vad gäller muntlig framställning så har de flesta elever olika inställningar till denna typ av redovisning. Eftersom det är ett av målen i svenska att kunna hålla föredrag kan man ta tillfället i akt och låta eleverna ordentligt förbereda sig och sätta sig in i sitt ämne. De elever som känner olust till att prata inför klassen kanske känner sig tryggare i och med projektets längd och möjligheterna att få en bred bild av sitt område med fylliga kunskaper vilket annars kan vara en anledning till att man känner sig otrygg som talare.

4.6 KONSEKVENSER FÖR BERÖRDA

Att använda sig av ett ämnesöverskridande projektarbete med syftet att bredda elevernas bild av Afrika kan ha olika konsekvenser. De elever som redan skapat sig en bild av det Afrika de vill se kan ha svårt att hänge sig åt ett projekt av den här typen. Föräldrar till dessa barn kan också ha sina fördomar och därmed ifrågasätta vikten vid den här typen av arbete som kanske tar tid från något i deras mening viktigare arbete. Förhoppningsvis kan elever som motsätter sig arbetet omvändas och se hur intressant och roligt det kan vara att arbeta på detta sätt. Det kommer förhoppningsvis att medföra att andra elever blir intresserade och till slut kanske det blir en del av skolans profil att arbeta på detta sätt. För de ambitiösa och positivt inställda eleverna kan det komma att bli ett mycket produktivt arbete där deras kunskaper fördjupas på många plan och inom många ämnen. Dessa elever kan dessvärre också uppleva de svårigheter det kan komma att innebära med att arbeta i grupp. Meningsskiljaktigheter och ojämn arbetsfördelning kan skapa problem som kan försvåra arbetet. Däremot om dessa problem går att lösa och eleverna hittar en gemensam väg mot målet kan resultatet nå över förväntningar. Fördomar och rasism är stora problem i samhället i Sverige men också i många andra länder. Utanförskap och segregering handlar ofta om okunskap och ovilja att veta och förstå. Stereotypa bilder som förmedlas om att afrikaner skulle vara ett utbildat folk från ett utvecklade område hjälper inte till att släta ut fördomarna. Tvärtom förstärks de och förstår man inte de bakomliggande orsakerna till varför ett land är i konflikt med ett annat är det omöjligt att ge en förklaring. Men inte ens här är det så svart eller vitt. Eleverna måste få lära sig att gråzonen är stor och att allt som sker i världen kan ses från flera olika håll. Hur de ska orientera sig bland all information är en utmaning för lärare, skola och eleverna själva.

5 SAMMANFATTNING

Bilden av Afrika som förmedlas i skolan och via media ger ofta en skev och ensidig bild av dess kultur och utveckling. Skolan har en skyldighet att vägleda eleverna genom den djungel av information som finns men det kan vara svårt under korta lektionspass att få möjlighet till det. I ett ämnesöverskridande tematiskt projektarbete kan eleverna under en längre tid samla kunskap och information från olika källor och från olika perspektiv. På detta sätt kan eleverna tillgodogöra sig information och material och med ett kritiskt sinne noggrant välja det som verkar mest troligt och riktigt efter de värderingar och begrepp som ska ingå i arbetet. Genom projektarbete i grupp kan också elever utnyttja varandras kunskap och bakgrunder för ett bättre lärande. Alla är olika bra på olika saker och i ett grupparbete kan eleverna komplettera varandra.

Sammantaget visar resultatet i denna uppsats att självreflektion är det sätt som bäst bedömer ett tematiskt projektarbete som i detta fall handlar om ett så stort ämne som Afrika. Självreflektion kan ske på olika sätt men här ligger fokus på att arbeta med portfölj. Portföljen kan innehålla uppsatser, nyhetsartiklar och andra frågeformulär eller anteckningar där eleven får en chans att regelbundet beskriva vad den har lärt sig. Detta sätt kan ge en bred bild av elevernas lärandeförlopp och kan ge både elever och lärare en bra och nyanserad bild av de kunskaper som erhållits under projektets gång.

En muntlig framställning kan ge eleverna ett tydligt slutmål för sitt arbete för att minimera risken att tappa vissa elevers engagemang på vägen vilket är en risk om målet blir för otydligt. Det är också ett sätt att täcka många andra mål från de olika ämnena. Denna redovisning kan anpassas efter tycke och kan i vissa fall få större eller mindre plats i det totala projektarbetet. För skolan, personalen och eleverna kan detta arbetssätt ligga till grund för ett nytt tänkande och vilja att utveckla skolans synsätt gällande information och materialbearbetning. Vikten av källkritik samt granskning av medier och skolmaterial kan komma att lägga grund för en spridning till andra skolor då eleverna också kan känna sig delaktiga i något stort och viktigt. Ska eleverna välja ett land var eller ska de välja ett område som kan appliceras i fler länder är frågor som besvaras av de berörda i enskilda fall. Olika människor arbetar på olika sätt men vad som är gemensamt är att värderingar kring demokrati och rättvisa bör utgöra en bas för arbetets utgångspunkt och material ska inhämtas från många olika håll. På detta sätt kan en mer nyanserad bild av Afrika förmedlas i skolan vilket kommer att medföra påtryckningar på media att följa exemplet. Upplysta ungdomar kommer att begära mer från media och i dagens IT samhälle gör ungdomarna sig hörda via alla de sociala medier som kantar deras vardag. Kan man som lärare så ett litet frö om att se saker från fler håll än ett har ett litet steg tagits i rätt riktning.

KÄLLFÖRTECKNING

Böcker:

Almius, Tore, Andersson, Bo, Hansson, Per-Olof, Hesslefors-Arktoft, Elisabeth, Karlström, Siv, Oscarsson, Vilgot, Severin Roland, Tedeberg, Bengt (2006). *Erfarande och Synvänder*. Göteborg: Göteborgs Universitet.

Badersten, Björn (2006). *Normativ metod*. Lund: Studentlitteratur.

Dysthe, Olga (1996). *Det flerstämmiga klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.

Egidius, Henry (1984). *Fältstudier och projektarbete*. Stockholm: Nordstedts Tryckeri.

- Eklund, Sven (1998). *Projekt i undervisningen*. Borlänge: Thilda Förlag.
- Esaiasson, Peter, Gilljam Mikael, Oscarsson Henrik, Wängnerud Lena (2007). *Metodpraktikan-Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Lund: Studentlitteratur.
- Folkesson, Lena, mfl (2004). *Perspektiv på skolutveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Granström, Kjell, red Selander, Staffan (2003). *Kobran, nallen och majjen*. Kalmar: Lenanders grafiska.
- Illeris, Knud (2007). *Lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindström, Lars, Lindberg Viveca, Pettersson Astrid (2011). *Pedagogisk Bedömning*. Stockholm: Stockholms universitets förlag.
- Norell, Jan-Olof (2008). *Från fakta till förmåga*. Stockholm: Hallgren&Fallgren Studieförlag.
- Palmberg, Mai (2000). *Afrikabild för partnerskap?: Afrika i de Svenska skolböckerna*. Stockholm: Elanders Gotab.
- Palmberg, Mai (1987). *Afrika i skolböckerna: Gamla fördomar och nya*. Jönköping: Brats Tryckeri.
- Wellros, Seija (1998). *Språk, kultur och identitet*. Lund: Studentlitteratur.
- Österlind, Eva (1998). *Disciplinering via frihet*. Uppsala: Uppsala Universitet.
- Österlind, Karolina (2006). *Begreppsbildning i ämnesövergripande och undersökande arbetsätt*. Stockholm: Stockholms universitet.

Artikel i tidskrift:

Eriksson, Åsa (2009). "SVT valde förlegad bild". *Södra Afrika*, 4, 16-17

Gudmunds, Ahnna, (2009). "Afrika - en kontinent i förändring". *Stockholms FN-förening*, 2-4, 18

Artikel i tidning:

Magnusson, Karin, Aftonbladet. Hämtat 2011-11-23

<http://mobil.aftonbladet.se/debatt/kronikorer/karinmagnusson/article11983691.ab>

Nilsson, Bengt, Dagens Nyheter. Hämtat 2011-11-19

www.dn.se/kultur-noje/debatt-essa/bottenmiljarden

Läroplan för gymnasiet 2011, GY11 hämtat 2011-11-16
<http://www.skolverket.se>

Kursplaner och betygskriterier hämtat 2011-11-16
<http://www.skolverket.se>

Engelska
Geografi
Historia
Religion
Samhällskunskap
Svenska
<http://www.skolverket.se>

